

Володимир Абрамян,
доцент кафедри психології
навчально-наукового інституту
права та психології Національної
академії внутрішніх справ,
кандидат психологічних наук,
доцент

ВПЛИВ ВОЛОНТЕРСТВА НА ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МОЛОДІ

В умовах російської воєнної агресії в Україні волонтерська діяльність набуває надзвичайно важливого значення та актуальності. До цієї суспільно значущої справи долучаються представники всіх верств населення, демонструючи високий рівень самоорганізації та щире прагнення допомогти тим, хто опинився у складних життєвих обставинах. Волонтерство є не лише дієвим інструментом для надання необхідної допомоги та підтримки, але й потужним чинником активного формування громадянської позиції та підвищення рівня соціальної відповідальності серед громадян. Особливої ваги цей процес набуває в молодіжному середовищі.

Навчальний заклад, зокрема заклад вищої освіти, відіграє ключову роль у соціалізації молоді та формуванні її особистісних і професійно-важливих якостей, громадянської позиції та соціальної відповідальності. Період навчання у вищій школі хронологічно співпадає зі становленням особистісної зрілості, коли поведінка молодої людини стає більш усвідомленою та вмотивованою. Саме в цей час особистість активно розвиває такі важливі риси та якості, як цілеспрямованість, рішучість, витримка, наполегливість, принциповість, самостійність, ініціативність та самоконтроль. Залучення студентської молоді до волонтерської діяльності створює унікальне середовище для розвитку та вдосконалення цих ключових особистісних характеристик.

Як зазначають дослідники Т. Лях, В. Лютий та В. Жуков, залучення студентів до волонтерської діяльності під час навчання в закладах освіти дозволяє студентам не лише набувати цінний життєвий досвід і практичні навички, але й відчувати себе корисними для суспільства, громади, в якій вони проживають, сприяти покращенню якості життя людей. Крім

того, залученість до волонтерства створює умови для особистісного зростання, розвитку лідерських якостей та особистої відповідальності, розвивати комунікативні навички, вміння працювати в команді, приймати рішення й розробляти власні проекти в умовах обмежених ресурсів та багато інших корисних навичок. Крім того, ця діяльність може мати позитивний вплив на їхню подальшу професійну кар'єру, оскільки волонтерський досвід може стати вагомою конкурентною перевагою при пошуку роботи [1, с. 75].

На переваги участі студентів у волонтерських проєктах звертають увагу І. Козубовська, Р. Козубовський, Ж. Милян, які вказують, що для них відкриваються можливості здійснення допрофесійної підготовки, відбувається професійне самовизначення та становлення; набувається досвід індивідуальної та групової роботи з ровесниками та дорослими; з'являються нові друзі, цікаве дозвілля, змістовна зайнятість, можливість допомогти іншим; розвиваються лідерські якості, творчі здібності; відбувається самовираження та становлення молодого людини як особистості, як активного члена суспільства. Крім того, з'являється реальна можливість брати участь у процесах прийняття рішень, які стосуються різноманітних процесів в суспільстві [2, с. 17–18].

Вітчизняні заклади вищої освіти (ЗВО) дедалі більше усвідомлюють важливість розвитку громадянської позиції, активності та соціальної відповідальності серед студентської молоді, розглядаючи волонтерство як дієвий інструмент для досягнення цих цілей. Вважаємо, що системне впровадження ідей та практик волонтерської діяльності в освітній процес може стати потужним механізмом формування необхідних суспільству якостей майбутніх фахівців. На нашу думку, в умовах ЗВО доцільно використовувати комплекс взаємопов'язаних заходів, спрямованих на інтеграцію волонтерства в навчальну та позанавчальну діяльність. Ефективним підходом є органічне включення волонтерської діяльності в освітні програми. Це може бути реалізовано через:

- включення волонтерських проєктів до навчальних планів підготовки здобувачів освіти. Позитивною можна вважати практику надання студентам можливості брати участь у волонтерських проєктах як частини навчальних дисциплін (наприклад, психології, соціальної роботи, педагогіки, екології);
- зарахування волонтерської діяльності як практики або факультативних годин. Офіційне визнання внеску студентів у

волонтерську діяльність слугуватиме потужним стимулом для їхньої активної участі;

- розробка навчальних курсів та тренінгів з основ волонтерства, громадянської активності та соціальної відповідальності. Такі освітні програми забезпечать студентів теоретичними знаннями та практичними навичками, необхідними для ефективної та усвідомленої волонтерської діяльності;

- запрошення представників волонтерських організацій та соціальних працівників для проведення відкритих лекцій, семінарів та майстер-класів. Безпосередній контакт з практиками волонтерства сприятиме обміну досвідом та підвищенню мотивації студентів.

Для забезпечення системного залучення студентів до волонтерської діяльності необхідно створити відповідне організаційне та мотиваційне підґрунтя, використовуючи наступні засоби:

- створення студентських волонтерських клубів та центрів. Наявність формалізованих структур забезпечить координацію волонтерських ініціатив та полегшить залучення студентів до різноманітних проектів;

- налагодження партнерства з місцевими волонтерськими організаціями, з лідерами громадської думки та успішними волонтерами та соціальними установами. Співпраця з зовнішніми партнерами розширить спектр доступних волонтерських можливостей, що відповідають інтересам та навчальним цілям студентів;

- інформування студентів про існуючі волонтерські можливості. Регулярне поширення інформації про актуальні волонтерські проекти та потреби є ключовим фактором залучення студентів;

- забезпечення менторської підтримки для студентів-волонтерів. Досвідчені педагоги або волонтери можуть надавати консультації та допомогу в реалізації волонтерських ініціатив, сприяючи їхній ефективності та особистісному зростанню студентів;

- створення платформ для обміну досвідом між студентами-волонтерами. Організація зустрічей, форумів та конференцій, де студенти можуть ділитися своїми напрацюваннями та ідеями, сприятиме розвитку спільноти та поглибленню їхнього волонтерського досвіду.

Для цілеспрямованого формування громадянської позиції та соціальної відповідальності студентів у контексті волонтерської діяльності рекомендуємо застосовувати наступні групи методів:

1. *Методи формування громадянської позиції:*

– залучення студентів до волонтерських ініціатив, що стосуються потреб їхньої громади (благоустрій, допомога місцевим соціальним службам, екологічні акції). Це сприяє усвідомленню власної причетності до життя конкретної громади;

– організація дискусій та круглих столів на соціально важливі теми, обговорення проблем, з якими стикаються різні соціальні групи, сприяє розвитку критичного мислення та формуванню власної думки студентів;

– залучення до правопросвітницької діяльності, участь у проєктах з інформування населення про їхні права та обов'язки сприяє формуванню активної громадянської позиції серед студентів;

– моделювання ситуацій громадянської взаємодії за допомогою організації рольових ігор та симуляцій, що відображають різні аспекти громадянського життя (вибори, громадські слухання, робота органів місцевого самоврядування) надає студентам практичний досвід громадянської участі.

2. *Методи формування соціальної відповідальності:*

– участь у проєктах допомоги вразливим групам населення (волонтерство в будинках для літніх людей, дитячих будинках, центрах реабілітації військових, центрах для людей з інвалідністю сприяє розвитку емпатії, співчуття та усвідомлення відповідальності за добробут інших);

– залучення до екологічних волонтерських ініціатив: участь у прибиранні територій, озелененні, проєктах з енергозбереження формує відповідальне ставлення до довкілля;

– організація благодійних акцій та зборів коштів. Залучення студентів до планування та проведення благодійних заходів активно розвиває їхню здатність до співпереживання та бажання допомагати тим, хто цього потребує;

– проведення просвітницьких кампаній на соціально важливі теми. Залучення студентів до розробки та поширення інформаційних матеріалів про здоровий спосіб життя, профілактику залежностей, толерантність тощо сприяє підвищенню їхньої соціальної свідомості.

Важливими психолого-педагогічними складовими успішного процесу формування громадянської позиції та соціальної відповідальності студентів є *заохочення та рефлексія*:

- визнання та відзначення волонтерської діяльності студентів (організація церемоній нагородження, публікації в студентських ЗМІ, надання рекомендаційних листів) сприяють підвищенню мотивації та усвідомленню значущості їхнього внеску;

- забезпечення зворотного зв'язку та можливостей для рефлексії. Організація зустрічей для обговорення волонтерського досвіду, обміну враженнями та осмислення його впливу на цінності та переконання студентів є важливим елементом саморозвитку;

- ведення портфоліо волонтерської діяльності, що допомагає студентам відстежувати свій прогрес та усвідомлювати свій внесок у розвиток громади та суспільства.

Успішна інтеграція волонтерства в навчально-виховний процес ЗВО залежить від дотримання наступних ключових умов:

- активна підтримка адміністрації навчального закладу;
- зацікавленість та мотивація науково-педагогічного колективу;

- активна участь та ініціативність студентів;

- налагоджена співпраця з зовнішніми волонтерськими організаціями;

- системність та послідовність у впровадженні волонтерських програм.

Отже, ефективне формування громадянської позиції та соціальної відповідальності молоді в процесі волонтерства потребує комплексного підходу, який поєднає практичну діяльність з освітніми та виховними заходами, створює сприятливе соціальне середовище та заохочує ініціативу та самостійність молодих людей. Впровадження різноманітних форм інтеграції волонтерської діяльності в навчальний процес ЗВО створює сприятливі умови для формування активної громадянської позиції та високого рівня соціальної відповідальності серед молоді, що є важливим внеском у розвиток зрілого та свідомого суспільства.

Список використаних джерел

1. Лях Т., Лютий В., Жуков В. Волонтерська діяльність студентів як шлях до їхньої активної участі у суспільному житті

громади. Ввічливість. *Humanitas*, 3, С. 68–76, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.3.10>.

2. Козубовська І.В., Козубовський Р.В., Милян Ж.І. Залучення майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери до волонтерської діяльності (методичні рекомендації). Ужгород, 2022. 34 с.

Марина Веденяїна,
доцент кафедри оперативного-
розшукової діяльності
та національної безпеки
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук

АЛЬТРУЇЗМ ЯК ОДНА ІЗ ЗАСАДНИЧИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВОЛОНТЕРА

Говорячи про психологічні особливості волонтерської діяльності, дуже часто згадують альтруїзм як ознаку волонтера, альтруїстичні мотиви як важливі у волонтерській діяльності. Але цікаво те, що вчені досі достеменно не знають, що таке альтруїзм, які його механізми, звідки він береться. Існують різні теорії, але жодна з них не має відчутної переваги над іншими.

Поняття «альтруїзм» вперше було використано французьким філософом-позитивістом О. Контом. Він визначав альтруїзм як життя заради інших людей, у спробі принести їм добро. Сучасні дослідники ставлять під сумнів розуміння «життя заради інших», справедливо вказуючи на те, що альтруїстична поведінка приносить емоційне задоволення і підвищує самооцінку, а тому приносить користь самій людині. Справа не в тому, що людина відкидає власні інтереси та діє в чужих, а в тому, що її особистісні якості і цінності визначають отримання певної вигоди від такої поведінки [1].

Існує два основні напрямки наукової думки, що пояснюють альтруїстичну поведінку. Перший напрям ґрунтується на біологічній природі людини як соціальної тварини і стверджує, що альтруїстичні мотиви є вродженими, але не завжди проявляються, а лише за наявності певних умов. Другий напрямок говорить про псевдоальтруїстичну поведінку, стверджуючи, що альтруїзм в першу чергу приносить користь самому альтруїсту, надаючи йому значимість у власних очах і в очах суспільства, наповнюючи його життя сенсом і допомагаючи подолати страх смерті, іншими словами, що